

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री डा.भरत बहादुर कार्की
आदेश

०७०-WH-००१८

काठमाडौं जिल्ला का.म.न.पा. वडा नं.७ मैजुबहाल चाविहल काठमाडौं बस्ने
हाल कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल स्थित महिला बन्दीगृह सुन्धारामा
थुनामा रहेकी सुमन थापा-----१ निवेदिका

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला अदालत, बबरमहल, काठमाडौं-----१
कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल, काठमाडौं-----१ विपक्षी

मुद्दा:- बन्दीप्रत्यक्षीकरण ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) अन्तर्गत यसै
अदालतको क्षेत्राधिकारभित्रको भई दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर
यस प्रकार छ:-

मिति २०७०।५।१८ गते म निवेदिकाको मैजुबहाल चाविहलस्थित डेरा कोठामा
बसी रहेको अवस्थामा केन्द्रीय अनुसन्धान व्यूरोका प्रहरीसँग ४/५ जना अपरीचित
व्यक्तिहरु मेरो कोठाभित्र आई मलाई घेराउ गरी हामी काठमाडौं जिल्ला अदालतका
कर्मचारी हौं तपाईंसँग केही सोधपुछ गर्नुछ, हामीसँगै काठमाडौं जिल्ला अदालतमा हिड्नुस्
भनी जबरजस्ती गरी गाडीमा राखी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा ल्याएपछि मलाई यहाँ
किन ल्याउनु भएको हो भन्दा मिति २०६८।८।१२ मा राजविलास खातिले तपाईं समेत

उपर दर्ता गरेको जालसाजी मुद्दामा भएको मिति २०६९।१२।१ को फैसलाले तपाईंलाई कीर्ते कागजको १० नं. बमोजिम बिगोको २५ प्रतिशतले हुने रु.४,७२,०००।- जरिवाना हुने ठहरेबमोजिम काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लगत कायम भै बेरुजु रहेको भनी मिति २०७०।४।३१ मा जारी भएको मेरो नाउँको पूर्जी थमाइयो । यसरी मलाई मिति २०७०।५।१८ गतेका दिन पक्राउ गरी सोही दिन मलाई अन्य कुराहरु थाहा जानकारी नै नगराई एकलौटी फैसला गराएको मुद्दामा मलाई प्रतिवाद गर्ने मौकासमेत नभएको व्यहोरा सुनाई विपक्षी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट कैदी पूर्जी जारी गरी विपक्षी कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवलको महिला बन्दीगृह सुन्धारा, काठमाडौंमा थुनुवा भनी पठाए अनुसार म हाल उक्त कारागारमा थुनामा छु । मलाई जरिवाना लागेको भनिएको उक्त जालसाजी मुद्दामा मलाई सुनवाईको मौका नदिई गरेको फैसला प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरित छ । उक्त जालसाजी मुद्दामा मेरो नामको म्याद बेरितपूर्वक तामेल भएकोबाट मैले थाहा जानकारी पाउन नसकेको र सो बेरितपूर्वक भएको म्याद तामेलीका आधारमा भएको फैसला र काम कारवाही पनि बेरित र गैरकानूनी नै छ । मेरो नाममा काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट जारी भई मिति २०६६।५।७ मा बेरितपूर्वक तामेल भएको म्याद र सो आधारमा भएको फैसला, मिति २०७०।५।१८ को पत्र र पक्राउ पूर्जी, कैदी पूर्जीसमेतका सम्पूर्ण काम कारवाहीहरु नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी म निवेदिकालाई गैरकानूनी थुनाबाट मुक्त गर्नु भनी विपक्षीहरुको नाउँमा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश र म निवेदिकालाई कानूनबमोजिम म्याद जारी गरी प्रतिवादको मौका प्रदान गरी उक्त जालसाजी मुद्दाको कारवाही अघि बढाउनु भन्ने परमादेशको आदेशसमेत जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन दावी ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदिकाको मागबमोजिमको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो ? आदेश जारी हुनु नपर्ने आधार र कारणसहित आफूसँग भएका सबूद प्रमाणसमेत साथै राखी सूचना प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक ७ दिनभित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत् लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी यो आदेश र

प्रस्तुत निवेदनको नक्कलसमेत साथै राखी विपक्षीहरूलाई सूचना पठाई त्यसको बोधार्थ महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयसमेतलाई दिई लिखित जवाफ प्राप्त भएपछि वा अवधि व्यतित भएपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु भन्ने यस अदालतबाट मिति २०७०।६।१६ मा भएको आदेश ।

रिट निवेदिका सुमन थापा काठमाडौं जिल्ला अदालतको च.नं.३७० मिति २०७०।५।१८ को कैद म्याद ठेकिएको पत्रानुसार मिति २०७०।५।१८ देखि यस कारागारमा थुनामा रहेकोमा काठमाडौं जिल्ला अदालतकै च.नं.६९६ मिति २०७०।६।१७ को पत्रानुसार मिति २०७०।६।१७ गते नै यस कारागारबाट थुनामुक्त भइसकेकी छिन् । अधिकारप्राप्त निकाय तथा अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट थुनामा राख्ने आदेश भएको र आदेशबमोजिम थुनामा राखिएको हुँदा यस कार्यालयको हकमा उक्त रिट निवेदन खारेजयोग्य भएकाले खारेज गरी पाउँ भन्ने कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल, काठमाडौंको लिखित जवाफ ।

मिति २०६८।८।१२ मा यस काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको र सो मुद्दाको प्रकृयाको क्रममा निज निवेदिकाका नाममा जारी भएको म्यादमा निवेदिका हाजिर नभई सुरु म्यादै गुजारी बसी सोहीबमोजिम फैसला भएको र फैसला अनुसार यस अदालतको लगत नं.१३८२९ मा लगत कायम भएको मिसिलबाट देखिन्छ । कायम भएको लगतबमोजिम यस अदालतको डोर कर्मचारीको टोलीले निज निवेदिकालाई खोजतलास गर्दा काठमाडौं जिल्ला का.म.न.पा. गौरीघाटमा लुकी छिपी बसेको अवस्थामा डोर कर्मचारीहरूले पक्राउ गरी प्रतिवेदनसाथ दाखिला गरेकोमा निजले यस अदालतमा कागज गर्दा निजलाई लागेको जरिवाना रु.४,७२,०००।- तत्काल तिर्न बुझाउन नसक्ने भनी कागजसमेत गरेकोले निजलाई कानूनबमोजिम कैद म्याद ठेकिएको कैदी पूर्जा जारी गरी कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल काठमाडौंमा पठाइएको हो । निजका नाममा जारी भै तामेल भएको म्याद कानून सम्मत थियो थिएन भनी परीक्षण गर्ने काम न्यायको रोहमा हुने भएकोले फैसलाबमोजिम कायम भएको लगतबमोजिम मात्र निजलाई कानूनबमोजिम पक्राउ गरी कैदी पूर्जा जारी गरी थुनामा पठाइएकोमा निजले मिति २०७०।६।१७ मा

निजलाई लागेको जरिवानामध्ये कैदमा बसेको अवधि कटाई बाँकी जरिवानाको रकम तिरी बुझाई थुनामुक्त भइसकेको र यस अदालतको उक्त कार्यबाट निजको कुनै संवैधानिक तथा कानूनी अधिकारमा हनन् नगरिएको हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेजभागी हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने काठमाडौं जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदिकाकातर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री त्रिलोकबहादुर चन्दले निवेदिका सुमन थापासमेत उपर राजविलास खातिले मिति २०६८।८।१२ दायर गरेको जालसाजी मुद्दामा निवेदिका सुमन थापाका नाउँमा जारी भएको म्याद मिति २०६८।९।२० मा एकाघरको पति भनी बासुदेव खड्काको नाम लेखी अन्य व्यक्तिको सही गराएको हुँदा सो म्याद बेरितको छ । सो बेरितपूर्वक तामेल भएको म्यादको आधारमा भएको फैसलाले तोकेको जरिवानाको लगत, मिति २०७०।५।१८ को पक्राउपूर्जी, कैदीपूर्जी समेत बेरितको हुँदा उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी गैरकानूनी थुनाबाट निवेदिका सुमन थापालाई मुक्त गर्न बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश र निवेदिका सुमन थापालाई सुनवाईको मौका प्रदान गरी कारवाही अगाडि बढाउनु भनी विपक्षीको नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी गरी पाउँ भनी बहस गर्नुभयो ।

विपक्षीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् उप-न्यायाधिवक्ता श्री संजिव रेग्मीले निवेदिकालाई काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट जालसाजी मुद्दामा भएको फैसला अनुसार लागेको जरिवाना रु.४,७२,०००।- को लगत कायम रही सो जरिवाना असूल गर्न निजलाई डोर कर्मचारीले पक्राउ गरी जरिवाना तिर्न नसकेबाट थुनामा राखिएको हो । सो थुना कानूनबमोजिमकै छ । यद्यपि हाल निवेदिकाले आफूलाई लागेको जरिवाना वापतको रकम मिति २०७०।६।१७ मा तिरी बुझाई सोही मितिबाट थुनामुक्त भइसकेको हुँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था छैन । निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी बहस गर्नुभयो ।

उपरोक्तानुसारको बहस सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा निवेदिकाको मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा नै निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, राजविलास खातिले दायर गरेको जालसाजी मुद्दामा भएको फैसलानुसार मलाई लागेको जरिवाना रु.४,७२,०००।- को बेरुजु लगत भएको भनी मलाई पक्राउ गरी पूर्जी दिई मिति २०७०।५।१८ देखि थुनामा राखिएको छ । उक्त जालसाजी मुद्दाको सम्बन्धमा मलाई कुनै जानकारी नै नदिई भएको फैसला प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरितसमेत हुँदा सो फैसला उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी गैरकानूनी रूपमा राखिएको थुनाबाट मुक्त गर्नु भनी विपक्षीहरूको नाममा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन दावी रहेको । निवेदिकालाई लागेको जरिवाना निजले नतिरेकाले अदालतका डोर कर्मचारीले पक्राउ गरी जरीवाना तिर्न भन्दा जरीवाना तिर्न नसक्ने भनी कागज गरेकाले थुनामा राखिएको हो । हाल मिति २०७०।६।१७ मा निजले आफूलाई लागेको जरिवाना तिरी थुनामुक्त भइसकेको हुँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुनु पर्ने होइन भन्ने लिखित जवाफ रहेको पाइयो ।

प्रमाणको रूपमा पेश हुन आएको वादी राजविलास खाति प्रतिवादी सुमन थापासमेत भएको जालसाजी मुद्दाको मिसिल हेर्दा उक्त मुद्दाको प्रतिवादीमध्येकी यी निवेदिका सुमन थापालाई काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।१ को फैसलाले रु.४,७२,०००।- जरिवाना ठहर गरेको देखिन्छ । सो फैसला हालसम्म अन्यथा भै नसकेको अवस्था छ । निवेदिका सुमन थापाले आफूलाई लागेको जरिवाना मिति २०७०।६।१७ मा तिरी हाल कैद मुक्त भएको भनी निजले यस अदालतमा मिति २०७०।७।२१ मा दिएको मिसिल संलग्न निवेदन बाट देखिन्छ । कुनै व्यक्ति बन्दी बनाईएको अवस्थामा उक्त बन्दी बनाईदाको कार्यको संवैधानिकता वा रित बेरित के हो भनी विचार बन्दीलाई थुना वा कैदबाट मुक्त गर्दा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदनको रोहबाट गरिने हो । बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट जारी हुन पहिलो अवस्था बन्दी हुनु पर्ने र दोश्रोमा बन्दी बनाउने कार्य गैर कानूनी हो होइन भनी हेरिने हो । बन्दी नै नरहेको अवस्थामा कसैलाई थुना वा कैदबाट मुक्त गर्नु पर्ने अवस्था नै नहुने हुँदा बन्दीलाई प्रत्यक्षीकरण गर्नु पर्ने अवस्था रहँदैन । यसप्रकार निवेदिका जे जस्तो परिस्थितिबाट कैदमा रहेको भए पनि हाल कैदमुक्त भइसकेको अवस्था मिसिल संलग्न प्रमाण कागजबाट पुष्टि

हुन आएको देखिँदा निवेदन मागबमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्न पर्ने अवस्थाको विद्यमानता नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । प्रस्तुत रिट निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत (शाखा अधिकृत) - कुवेर पाण्डे

कम्प्यूटर- अमिररत्न महर्जन

इति सम्बत् २०७० साल माघ २ गते रोज ५ शुभम्-----